

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.6, maj 2015

Indledningen er redigeret af Klaus Nielsen og Vibeke A. Pedersen

Tilsyn ved dr.phil. Flemming Lundgreen-Nielsen

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktkommentarer, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

Indledning til

“Min Moder”

ved Else Riisager

Indhold

- 1 Grundtvigs mor
- 2 Sønnens begravelsestale
- 3 Mindedigter – dets genre og stil
- 4 Digtets efterliv
- 5 Anvendt litteratur

1 Grundtvigs mor

Cathrine Marie Grundtvig døde den 17. september 1822 i Præstø og blev begravet på kirkegården samme sted den 23. september. Den 24. september kunne man læse mindedigter over hende i *Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn*. Grundtvigs mor havde da levet som enke i henved ti år, siden hendes mand, sognepræst Johan Grundtvig, afgik ved døden den 5. januar 1813 i Udby, og hun selv var flyttet til Præstø den 27. oktober samme år.

Nicolai Frederik Severin var det yngste af hendes syv børn, hvoraf to døde som spæde. Hun mistede også to sønner og en datter, da de var først i tyverne. Sin ældste, overlevende søn, Otto Grundtvig, nåede hun dog at se som provst og familiefar, og hos sig i Præstø havde hun den afdøde søn Jacob Ulrichs unge datter, Trine. De sidste par år af sit liv oplevede moderen den glæde, at Grundtvig endelig fik et fast embede, tilmed som sognepræst i Præstø, hvor han blev indsat den 15. april 1821. Hun nåede endog at se Grundtvig og Lises førstefødte søn, Johan, der kom til verden den 14. april 1822.

Grundtvig og hans mor havde levet adskilt det meste af deres liv. Grundtvigs tidlige

barndom sluttede allerede, da han som niårig blev sendt til Tyregod i Jylland for at få en videregående undervisning hos sognepræst Lauritz Feld. Men hans opdragelse og første skolelærdom stod moderen for. Det var hende, der lærte ham at læse og indprentede ham sin gammellutherske kristendom og stærke forsynstro (se Pedersen 1999, s. 158-168). Det var også hende, der lærte ham gamle salmer fra Kingos salmebog og inspirerede ham til visioner og digtning (se Grundtvigs tilegnelsesdigt til moderen i *Kvæddinger* 1815, [s. III-XIV]).

Læs mere

I barndomshjemmet hørte han dog også barnepigen Malene synge gamle salmer, og i *Nyaars-Morgen* fra 1824 kaldte han hende sin "Sprog-Mesterinde" (strofe 278-281, 285; Grundtvigs egne kommentarer fra manuskriptet "Glar-Øine" ([Grundtvig-arkivet, fasc. 388.88](#)), optrykt i Grundtvig 1901, s. 183-187).

Ligesom moderen fremelskede barnlig fromhed og opstandelseshåb i hans barndom, var det også hende, der i hans ungdom var med til at styrke ham, så han kom igennem sin sjælelige krise i 1810-1811 (*Kvæddinger* 1815, [s. VII f., XIII]; Grundtvig 1877, s. 32). I Grundtvigs beskrivelser af sin mors karakter får man indtryk af en viljestærk, men også indfølelse mor, der smilede igennem tårer. Indtrykket blander sig med frasagnet om, at moderens slægt skulle stamme fra den gamle adelsslægt Hviderne (om "Taare-Smilet" i Grundtvigs digtning, se Pedersen 1999).

2 Sønnens begravelsestale

Da Grundtvig som sognepræst i Præstø skulle indføre sin mors død i kirkebogen, tilføjede han et citat fra Johannes Åbenbaring 14,13: "Salige ere de Døde, som dø i Herren" (Bondesen 1874, s. 4). I to bevarede udkast til den begravelsestale, Grundtvig holdt over sin mor, var der da også indbygget adskillige bibelcitater, der viste moderens "gammeldags Guds frygt, Retsindighed og Ærlighed" (Grundtvig 1877, s. 26). Med et citat fra Efeserbrevet 6,4: "Opfoder [dvs. opdrag] eders Børn i Tugt og Herrens Formanelse!" blev moderens liv vist frem som forbillede for de unge mødre i familien og for alle kristne mødre (s. 28 f.). Hun skulle mindes med taknemmelig glæde så længe, der var kristne i slægten (s. 32).

Om moderens måde at opdrage sine børn og lære dem kristendom på stod der bl.a. i et af udkastene:

hun lærte os i tidlig Barndom at kjende vor Gud og vor Frelser, at have *ham*, den levende der ser os, bestandig for Øjne, at bede fromt til ham i Jesu Navn, at læse og mærke og skatte hans hellige Ord, at forkynde hans Pris i de dejlige dybe Toner, som klang i hine Dages siden foragtede, aldrig erstattede Højtids-Salmer, som, længe før Barnet endnu kunde tydelig fatte en Mening, bevægede Hjærtet vidunderlig sødt og stemte det til inderlig Fromhed (Grundtvig 1877, s. 32).

Mens indholdet i begravelsestalen var usædvanligt personligt i forhold til andre af

Grundtvigs taler, formåede han i mindedigtet at gøre det personlige alment.

3 Mindedigtet – dets genre og stil

Som et romantisk digt er mindedigtet sammensat af flere billedkredse, der gør metafor- og sprogbrugen mangetydig. Grundtvigs døde mor kædes i digtet sammen med et billede af en afdød dansk moderdronning, der bliver metafor for et forsvundet, kristent Danmark med kvindelige værdier. Digtet indeholder mange billeder hentet fra naturen, Bibelen og nordisk mytologi, men rummer også klassiske symboler på forgængelighed som den brudte vandringsstav, timeglasset og den mørke grav (strofe 1). Ikke utypisk for Grundtvig sammenblandes bibelske og nordiske symboler, når dommedagens basun udskiftes med ragnaroks lur (strofe 11 og 18). Det var bl.a. med en mangefacetteret sprog- og billedbrug som i dette digt, at Grundtvig fornyede 1700-tallets dødsdigte (Lundgreen-Nielsen 1980, s. 24).

De fremhævede vers i strofe 10 er sandsynligvis en bearbejdelse af strofe 2 af den gamle salme: "Naar jeg betænker den tid og stund" (Kingos salmebog 1794, s. 225; jf. Lundgreen-Nielsen 1980, s. 31). I sin gendigtning har Grundtvig karakteristisk tilføjet det flertydige "Orme-Tand", der både kan hentyde til legemets opløsning i graven og alludere til slangen i Edens have og derved peger på årsagen til døden. Ifølge læren om synden i den klassiske tros lære, er det et grundvilkår for mennesket efter syndefaldet, at det med et bibelsk udtryk bides af slangen (jf. 1 Mos 3,15), og slangen er djævelen selv (jf. 1 Joh 3,8). Det vil sige, at mennesket forledes til at synde mod Gud, og at døden er en følge af synden (jf. 1 Mos 3,19 og Rom 5,12). Strofe 10 og den gamle salmestrofes oprindelige forlæg i Jobs Bog 19,25-27 kunne tyde på, at strofen indeholder et konkret eksempel på den kristendomsundervisning om døden og opstandelsestroen, som Grundtvig modtog i barndomshjemmet både af moderen og faderen (se redegørelsen i Pedersen 1999, s. 161-164).

Det er typisk for Grundtvigs mindedigte, at han skriver den afdøde ind i en større menneskelig og historisk sammenhæng (se f.eks. Auken 1998, s. 100, note 75). Dette er også tilfældet her. Digtet sammenfletter både det personlige med det fællesmenneskelige i form af fædrelandet og dets historisk-mytiske dronning (Lundgreen-Nielsen 1980, s. 29, 31 f.) og det personlige med det fælleskristelige i form af det kristne opstandelseshåb (Hansen 1937, bind 1, s. 84). Men håbet omfatter ikke bare moderens, slægtens og de troendes opstandelse i eskatologisk forstand. Inden da gælder håbet en genrejsning af fædrelandet, salmedigtningen og den danske kirke efter forfaldsperioden under rationalismen. I mindedigtet forbinder Grundtvig opstandelseshåbet "med sin moder som repræsentant for den troende danske kvinde, der i oplysningstiden holdt fast ved kristendommen, og hvis tro i den nære fremtid skal opstå igen" (Pedersen 1999, s. 172).

Hvad angår digtets detaljer og tolkning i øvrigt, henvises til Flemming Lundgreen-Nielsens grundige analyse i artiklen "Rød og hvid i Billedsalen". Grundtvigs døds- og mindedigte I" fra 1980. Om de mere teologiske implikationer ved, at digtet sammenknytter Grundtvigs forhold til sin mor og hans selvforståelse med det nationale og kristne opstandelseshåb, oplyser Kim Arne Pedersens artikel "Solen

skinnede og Moder kaldte'. Grundtvigs forhold til sin moder i liv og forfatterskab" fra 1999.

4 Digtets efterliv

Det livets håb eller opstandeshåb, som Grundtvig havde lært af sin mor i den gamle salme citeret i strofe 10, udmøntede han i eskatologiske billeder i de efterfølgende strofer. Sammen med lovprisningen i strofe 21 blev der af strofe 11 og 12 senere dannet en salme "Det Livsens Ord vi bygge paa". Salmen blev trykt første gang i Peter Andreas Fengers *Tillæg til evangelisk-christelig Psalmebog*, (1857, nr. 1.089; *Grundtvigs Sang-Værk* (1944-1964), bind 3, nr. 80).

Det var disse strofer, Fenger valgte at citere umiddelbart efter, at han havde udført jordpåkastelsen ved Grundtvigs bisættelse den 11. september 1872 i Vor Frelsers Kirke (Madsen 1872, s. 38).

5 Anvendt litteratur

- Auken, Sune (1998) *Eftermæle. En studie i den danske dødedigtning fra Anders Arrebo til Søren Ulrik Thomsen*. København.
- Bondesen, N.W.T. (1874) *Minde om Nikolai Frederik Severin Grundtvigs Præstegjerning i Aaret 1821*. København.
- Fenger, P.A. udg. (1857) *Tillæg til evangelisk-christelig Psalmebog*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1815) *Kvædlinger eller Smaakvad*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1824) *Nyaars-Morgen. Et Rim*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1877) *Kirkelige Leilighedstaler*, red. C.J. Brandt. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1901) *Nyaars-Morgen. Tredje Udgave*, udg. af Holger Begtrup. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1944-1964) *Grundtvigs Sang-Værk. Samlet udgave*, udg. af Uffe Hansen, Ejnar Skovrup, Th. Balslev & Ernst J. Borup, bind 1-6. København.
- Hansen, Uffe (1937-1966) *Grundtvigs Salmedigtning. Dens Historie og Indhold*, 1-3, bind 1 (1937): 1810-1837. Odense.
- Kingo, Thomas udg. (1794) *Den Forordnede Nye Kirke-Psalme-Bog, efter Hans Kongel. Majests. Allernaadigste Befaling, af de fornemste Geistlige i Kiøbenhavn, til Guds Tieneste paa Søndagene, Fæsterne, Bede-Dagene, og til anden gudelig Brug i Kirken, udi Dannemark og Norge, af gamle aanderige Sange ordentlig indrettet, og flitteligen igiennemseet, og med mange nye Psalmer forbedret, og iligemaade efter Kongelig Befaling til*

Trykken befordret [1699]. København.

- Lundgreen-Nielsen, Flemming (1980) “Rød og hvid i Billedsalen’. Grundtvigs døds- og mindedigte I”, i *Grundtvig-Studier* 1980, s. 23-60. København.
- *Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn* (1822) red. Salomon Soldin; den 24. september 1822, nr. 77. København.
- Madsen, J. Kristian udg. (1872) *N.F.S. Grundtvigs Jordefærd og det kirkelige Vennemøde den 11te og 12te September 1872*. København.
- Pedersen, Kim Arne (1999) “Solen skinnede og Moder kaldte’. Grundtvigs forhold til sin moder i liv og forfatterskab” i *Ordet og livet. Festskrift til Christian Thodberg* red. Carsten Bach-Nielsen, Troels Nørager & Peter Thyssen, s. 156-175. Aarhus.